Coimisiún na Scrúduithe Stáit

Scrúdú na hArdteistiméireachta, 2009

LAIDIN – GNÁTHLEIBHÉAL

(400 marc)

Dé Céadaoin, 17 Meitheamh – Tráthnóna, 2.00 go 5.00

1. Freagair Roinn A **nó** Roinn B:- **[75]**

A. Cuir Laidin orthu seo:-

(a) Dúirt Antaine leis na saoránaigh Rómhánacha go raibh an-ghrá ag Caesar dóibh. **(15)**

(b) D'fhiafraigh Marcas dá mhac cén fáth ar <u>fhág</u> sé a leabhair sa bhaile. **(15)**

(c) Amárach siúlfaidh mo mháthair agus a sclábhaí go dtí an baile mór chun <u>bia</u> a cheannach. **(15)**

(d) D'ordaigh an ginearál do na saighdiúirí an abhainn a thrasnú láithreach. **(15)**

(e) "D'oibrigh mé chomh crua sin go raibh mé <u>tuirseach</u>," a dúirt an buachaill lena athair. **(15)**

fágaim: relinquo bia: cibus tuirseach: defessus

NÓ

B. Léigh an sliocht seo a leanas agus freagair, i nGaeilge, na ceisteanna **go léir** a leanann é:-

(*Is é an t-eolas a thugann sclábhaí is cúis le gabháil daoine a thosaigh tinte sa Róimh agus leis an bpionós a gearradh orthu*)

<u>Romae</u> multa circa forum <u>incendia</u> simul <u>orta sunt</u>. Eodem tempore septem <u>tabernae</u> <u>arserunt</u>; postea <u>comprehensa sunt</u> privata quoque <u>aedificia</u>: <u>aedes</u> Vestae defensa est decem servorum <u>opera</u>. Nocte ac die continuatum <u>incendium</u> fuit; omnes sciebant id humana <u>fraude</u> factum esse quod compluribus simul locis ac <u>diversis</u> ignes <u>orti essent</u>. Itaque consul dixit, si quis indicaret quorum <u>opera</u> id <u>incendium</u> factum esset, <u>praemium</u> fore, <u>liberto</u> pecuniam, servo <u>libertatem</u>. Quo <u>praemio</u> inductus servus (Mannus ei nomen erat) indicavit dominos et quinque nobiles Campanos id <u>incendium</u> fecisse. Ipsi capti familiaeque eorum. <u>Quaestio</u> in medio foro <u>acta est</u>; confessi sunt omnes et illi mori damnati sunt. Manno <u>libertas</u> data est.

Romae: 'sa Róimh'. incendium: tine. orior: tosaím. taberna: siopa. ardeo: dóim. comprehendo: téim trí thine. aedificium: foirgneamh. aedes: teampall. opera: cabhair. fraus: feall. diversus: difriúil. praemium: luach saothair. libertus: saorfhear. libertas: saoirse. quaestio: triail. acta est: 'reáchtáladh'.

(i) Cén chuid den Róimh inar thosaigh na tinte? **(6)**
(ii) Ainmnigh cineál amháin foirgnimh ar chuir an tine isteach air. **(6)**
(iii) Cé a chabhraigh chun teampall Vesta a shábháil ón tine? **(8)**
(iv) Cén t-achar ama a mhair an tine? **(8)**
(v) Cad a chreid gach duine ba chúis leis na tinte? **(8)**
(vi) Cén fáth ar chreid siad é sin? **(8)**
(vii) Cén luach saothair a gheall an consal as eolas faoi na tinte? **(8)**
(viii) Cé a dúirt Mannus a thosaigh na tinte? **(8)**
(ix) Cad a tharla do na daoine sin i ndiaidh na trialach? **(8)**
(x) Cad a tharla do Mhannus? **(7)**

2. Cuir Gaeilge ar **dhá cheann ar bith** de na sleachta **A, B, C, D**. (Tá na sleachta go léir sa cheist seo ar cómharc):- **[130]**

A.

(*Socraíonn Aeinéas go bhfanfaidh cuid de mhná na Traí sa tSicil*)

Extemplo socios primumque accersit Acesten
et Iovis imperium et cari praecepta parentis
edocet et quae nunc animo sententia constet.
haud mora consiliis, nec iussa recusat Acestes.
transcribunt urbi matres populumque volentem
deponunt, animos nil magnae laudis egentes.
interea Aeneas urbem designat aratro.

Veirgil (65)

extemplo: láithreach. accerso: glaoim ar. (Is é Aeinéas an t-ainmní). carus: ionúin. praecepta: treoracha. edoceo: treoraím. sententia: cinneadh. constet: 'tá sé socraithe'. consilium: plean. recuso: diúltaím do. transcribo: roghnaím. depono: cuirim i dtír. egeo + Gin.: tá gá agam le. designo: marcálaim amach. aratrum: céachta.

B.

(*Ta réis bhriseadh Alba, tugann an rí Rómhánach, Tullus, a muintir isteach i measc na Rómhánach*)

Roma interim crescit Albae ruinis. Duplicatur civium numerus; Caelius additur urbi mons, et ut frequentius habitaretur, eam sedem Tullus regiae capit ibique habitavit. Tullus principes Albanorum in patres ut ea quoque pars rei publicae cresceret legit. Ordini ab se aucto curiam fecit quae Hostilia usque ad patrum nostrorum aetatem appelata est. Et, ut omnium civium viribus aliquid ex novo populo adderetur, equitum decem turmas ex Albanis legit. Legiones et veteres eodem supplemento explevit.

Livias (65)

cresco: fásaim. frequentius: níos dlúithe. regia: pálás. lego: roghnaím. ordo: an seanad. augeo: méadaím. curia: teach an tseanaid. usque ad: go dtí go. aetas: am. vires: neart (míleata). aliquid: rud éigin. turma: scuadrún. supplementum: athneartú. expleo: líonaim.

C.

(*Molann a thuismitheoirí agus a dheirfiúr, Cassandra, do Pháras, laoch de chuid na Traí, gan seoladh go dtí an Ghréig*)

Et pater et genetrix inhibent mea vota rogando,
    propositumque pia voce morantur iter:
et soror effusis, ut erat, Cassandra capillis,
    cum vellent nostrae iam dare vela rates,
'quo ruis?' exclamat; 'referes incendia tecum!
    quanta per has, nescis, flamma petatur aquas.'

Óivid (65)

genetrix: máthair. votum: mian. pius: le dea-mhéin. moror: déanaim moill. effusus: míshlachtmhar. capillus: gruaig. velum: seol. ratis: long. incendium: tine. peto: cuardaím.

D.

(*Déanann Caesar agus Afranius iarracht an ceann is fearr a fháil ar a chéile sna sléibhte*)

Quos ubi Afranius procul visos cum Petreio conspexit, nova re perterritus locis superioribus constitit aciemque instruit. Caesar in campis exercitum reficit, ne defessum proelio obiciat; rursus conantes progredi insequitur et moratur. Illi necessario maturius, quam constituerant, castra ponunt. Suberant enim montes, atque a milibus passuum quinque itinera difficilia atque angusta excipiebant. Hos montes intrasse cupiebant, ut equitatum effugerent Caesaris, praesidiisque in faucibus collocatis, exercitum itinere prohiberent.

Caesar (65)

consisto: stadaim. acies: arm. instruo: socraím. campus: machaire. reficio: athnuaim.
defessus: tuirseach. proelio obicio: cuirim isteach sa chath. rursus: arís. conor: déanaim iarracht.
moror: cuirim bac ar. maturius: níos luaithe. constituo: cinnim. subeo: druidim i dtreo. iter: turas.
angustus: caol. excipio: leanaim. cupio: santaím. praesidium: garda. fauces: bearnas caol.

3. Freagair Roinn A **nó** Roinn B sa cheist seo:- **[90]**

A.

(i) Cuir Gaeilge air seo:- (60)

Multis ante diebus Laelius cum Syphace primoribusque Numidarum captivis Romam venit quaeque in Africa gesta essent omnia ordine exposuit patribus ingenti hominum et in praesens laetitia et in futurum spe. Consulti inde patres regem in custodiam Albam mittendum censuerunt, Laelium retinendum donec legati Carthaginienses venirent. Supplicatio in quadriduum decreta est. P. Aelius praetor senatu misso et contione inde advocata cum C. Laelio in rostra escendit. Ibi vero audientes fusos Carthaginensium exercitus, devictum et captum ingentis nominis regem, Numidiam omnem egregia victoria peragratam, tacitum continere gaudium non poterant quin clamoribus quibusque aliis multitudo solet laetitiam immodicam significarent. Itaque praetor extemplo edixit uti aeditui aedes sacras tota urbe aperirent, circumeundi salutandique deos agendique grates per totum diem populo potestas fieret.

Livias

(ii) Freagair **trí cinn ar bith** de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ag gabháil le gach ceist díobh):- (30)

(a) Scríobh nótaí gearra ar **dhá cheann** díobh seo a leanas:
Laelius; Sophoniba; Massinissa.

(b) Cérbh é Syphax? Déan cur síos achomair ar an mbaint atá aige leis an saothar atá léite agat.

(c) Conas a rinne Scipio iarracht a chuid long a chosaint ar ionsaí ag Utica?

(d) Luaigh na príomhphointí a chuir Hannibal i láthair Scipio ag an gcomhdháil síochána roimh Zama.

(e) Conas a chuir Scipio a arm in eagar le bheith in ann déileáil le heilifintí na Cartaige sa chath ag Zama? Ar éirigh leis an mbeartaíocht seo?

B.

(i) Cuir Gaeilge air seo:- (60)

‘ Venit summa dies et ineluctabile tempus
Dardaniae. fuimus Troes, fuit Ilium et ingens
gloria Teucrorum. ferus omnia Juppiter Argos
transtulit: incensa Danai dominantur in urbe.
arduus armatos mediis in moenibus adstans
fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
insultans. portis alii bipatentibus adsunt,
milia quot magnis umquam venere Mycenis;
obsedere alii telis angusta viarum
oppositis; stat ferri acies mucrone corusco
stricta, parata neci.’

Veirgil

(ii) Freagair **trí cinn ar bith** de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ag gabháil le gach ceann díobh):- (30)

(a) Conas a théann an scéala faoin ionsaí ar an Traí, mar a insíodh dó é sa sliocht thuas, i bhfeidhm ar Aeinéas?

(b) Déan cur síos gairid ar conas a thug muintir na Traí an capall adhmaid isteach sa Traí.

(c) Cérbh é Sinon? Déan cur síos ar an mbaint a bhí aige le turnamh na Traí.

(d) Scríobh nótaí gearra ar **dhá cheann** díobh seo a leanas:

Thymoetes; Penates; Priam; Menelaus.

(e) Scríobh nóta ar shamhail **amháin** ar bith sa leabhar seo.

4. Freagair **gach ceann** de na ceisteanna seo a leanas:- **[30]**

(i) Scríobh síos an **Tuiseal Ginideach, Uimhir Uatha,** de na hainmfhocail seo a leanas:

iudex, senatus, senex, somnus. (8)

(ii) Scríobh síos na príomhranna de **thrí cinn ar bith** de na briathra seo a leanas:

paro, veto, pareo, vinco, sentio. (12)

(iii) Déan an líne seo a leanas as an *Aeinéid* le Veirgil a scanadh agus marcáil na cainníochtaí:

incerti quo fata ferant, ubi sistere detur (10)

5. Freagair **trí cinn** de na ceisteanna seo a leanas. Ní mór ceist **amháin** ar a laghad a roghnú as Roinn A agus ceist **amháin** as Roinn B. Is féidir an **tríú** ceist a roghnú as Roinn A **nó** as Roinn B. (Tá cúig mharc is fiche ag gabháil le gach ceist díobh):-

[75]

A.

(i) Conas a rinne Ágastas iarracht teorainneacha Impireacht na Róimhe a neartú?

(ii) Conas a rinneadh Impire de Vespasian? Cérbh iad príomhghnéithe a réimis?

(iii) Scríobh nótaí ar **dhá cheann** díobh seo a leanas:

Agrippina, máthair Néaró; an tImpire Nerva; Séánas; an tImpire Tibéirias.

B.

(i) Scríobh nóta ar shaol agus ar scríbhinní Veirgil **nó** Livias.

(ii) Scríobh cur síos gairid ar an gColasaem. Déan cur síos ar roinnt cineálacha imeachtaí a tharla ann.

(iii) Scríobh nótaí ar **dhá cheann** díobh seo a leanas:

Colún Thráian; An Painteon; An Circus Maximus.

Leathanach Bán

Leathanach Bán